DISCUȚII

LR, V, 1956, nr. 5.

DESPRE LIMBA ȘI STILUL TRADUCERILOR DIN NEKRASOV

DE

EM. LEVIȚCHI

Studiul clasicilor literaturii ruse a căpătat o amploare considerabilă în țara noastră. Un ajutor prețios în aprofundarea problemelor literaturii ruse îl constituie numeroasele traduceri, atît ale operelor unui șir de scriitori, cît și ale studiilor de critică și istorie literară.

Dacă acum cîțiva ani exigența față de traducători era minimă — editurile fiind bucuroase să primească orice traducere care prezenta un scriitor necunoscut sau puțin cunoscut — în ultimul timp se acordă o deosebită atenție calității versiunii românești. La realizarea unor traduceri valoroase au contribuit scriitori români dintre cei mai de seamă ca: Mihail Sadoveanu, Alexandru Philippide, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, Otilia Cazimir, Eusebiu Camilar ș.a.

Publicul nostru a putut cunoaște astfel scriitori ca: Radișcev, Fonvizin, Krîlov, Pușkin, Lermontov, Gogol, Turgheniev, Saltîkov-Șcedrin, Tolstoi, Cehov și alții. Părea ciudat însă faptul că un poet mare, poetul țărănimii ruse, luptătorul înflăcărat al veacului trecut, N. A. Nekrasov, a fost uitat.

De aceea apariția în 1953 a «Poemelor alese», iar în 1955 a primului volum de «Opere alese» de Nekrasov [1]) ar trebui salutată cu deosebită bucurie. Într-adevăr, dacă un singur poet s-a încumetat să-l prezinte pe Nekrasov publicului romîn, înseamnă că traducerea operei poetului rus prezintă dificultăți considerabile.

[1] N. A. Nekrasov, *Opere alese*, vol. I. În românește de Miron-Radu Paraschivescu. București, Cartea Rusă, 1955.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Miron-Radu Paraschivescu s-a ocupat un timp de traduceri din Puşkin. Din vasta operă a acestui poet, el a ales, şi nu întîmplător, basmele—după cum nu poate fi întîmplătoare nici alegerea operelor lui Nekrasov. M. R. Paraschivescu se simte atras de creaţiile literare cu profunde rezonanţe folclorice.

În realizarea unei traduceri valoroase, preferinţele pentru un poet sau altul au o deosebită importanţă. Ele constitue premisele unei traduceri artistice. Versiunea romînească a «Povestirilor unui vînător» de Turgheniev nu este percepută ca o traducere. Cititorul are impresia că Turgheniev însuşi şi-a scris opera în romîneşte, atît de vii sînt imaginile, atît de natural e cursul lin al naraţiunii, atît de expresiv e limbajul eroilor, atît de sobru şi cald, în acelaşi timp, e stilul. O lume demult apusă, cu toate durerile şi frămîntările ei, cu toate contradicţiile, răsare din paginile volumului. Se poate spune pe drept cuvînt că traducerea, în cazul de faţă, egalează originalul, ceea ce constituie un fenomen extrem de rar în istoria traducerilor. Afinităţile dintre M. Sadoveanu şi I. Turgheniev sînt puternice. Pătrunzînd în adîncul creaţiei scriitorului rus, surprinzînd toate nuanţele de idei şi sentimente, toată bogăţia de imagini, M. Sadoveanu le-a transpus în limba romînă cu măiestria neîntrecută a celui ce cunoaşte întreaga bogăţie şi expresivitate a graiului nostru. Şi dacă Turgheniev a rămas Turgheniev, faptul se datoreşte artei deosebite a scriitorului romîn de a nu copleşi prin propria sa personalitate, prin specificul gîndirii şi stilului, figura scriitorului rus, ci numai de a o reliefa mai puternic.

Creaţia atît de originală, de specific rusească, a lui Saltîkov-Şcedrin nu şi-a pierdut în traducere vigoarea şi nici specificul, datorită vervei satirice, muşcătoare a lui Tudor Arghezi.

Imaginaţia vie, umorul şi spontaneitatea poetului sovietic S. Mihalkov s-au dezvăluit cititorilor noştri — mari şi mici — prin minunatele versuri ale Otiliei Cazimir.

Analiza traducerilor realizate de M. R. Paraschivescu ne dă însă de gîndit.

Basmele lui Puşkin, în versiunea lui M. R. Paraschivescu, ar putea crea — la un cititor neprevenit — impresia că Puşkin nu e poet, că e greoi, obscur şi absurd uneori. Din fericire, Puşkin este unul din poeţii cei mai cunoscuţi publicului nostru. De aceea citind că veverita „pe bot cîntece spune", sau că ţăranul, omorînd un urs cu „iataganul", în acelaşi timp „cu o piatră drept în cap i-a dat, mai sus de buric, mai jos de ficat", noi nici o clipă nu vom crede că aceste expresii şi imagini îi aparţin poetului rus, ci vom înţelege uşor că ele se datoresc traducătorului. Nu e nevoie să citeşti tratate de zoologie ca să-ţi dai seama că urşii (ca şi alte animale) nu au capul situat între buric şi ficat! Nu-i nevoie de pregătire filologică specială pentru a afirma că un cîntec nu se spune „pe bot".

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Trebuie să recunoaștem însă că de la această primă încercare M. R. Paraschivescu a progresat. «Poemele alese» de Nekrasov, publicate în versiune romînească în 1953 (colecția Biblioteca pentru toți), conțin mult mai puține greșeli decît traducerea lui Pușkin. Volumul de opere alese, apărut în 1955, înseamnă, față de prima versiune, un progres. Și totuși nu e greu să ne dăm seama că adevăratul Nekrasov va rămîne tot așa de puțin cunoscut cititorilor romîni ca și pînă în prezent.

Studiul introductiv, semnat de Emma Beniuc, trezește curiozitatea cititorului, stimulează interesul lui pentru opera unuia din cei mai de seamă poeți ruși. Nimeni nu se mulțumește însă cu aperitivul atunci cînd se așteaptă la o masă copioasă. Promisiunea unei bucurii nu poate înlocui bucuria însăși. Semnificativă este în studiul introductiv ocolirea problemelor măiestriei artistice. Pentru a vorbi, de pildă, de stilul lui Nekrasov, autoarea studiului ar fi trebuit să se sprijine pe exemple luate din versiunea romînească. Bănuim că nimic altceva, în afară de deficiențele traducerii, nu a împiedicat-o să facă aceasta.

Și atunci, zadarnice sînt eforturile de a ne prezenta versiunea romînească în lumină favorabilă: *Astăzi, cititorii din țara noastră vor avea în sfîrșit prilejul să cunoască amplu opera poetică a lui Nekrasov în traducerea poetului Miron-Radu Paraschivescu, care izbutește să păstreze patosul, prospețimea și spontaneitatea versului marelui cîntăreț al poporului rus, cu năzuințele sale spre o viață dreaptă și demnă. Deși transpunerea specificului rusesc din poezia lui Nekrasov în romînește prezintă greutăți multiple și complexe, meritul redării artistice a bogăției de idei și imagini realizate de Miron-Radu Paraschivescu este de a fi găsit în tezaurul graiului nostru mijloacele de valorificare deplină a originalului, cu toate valențele și nuanțele lui, păstrîndu-i întreaga expresivitate, muzicalitate și vigoare* (p. 24). Aceste aprecieri elogioase pot fi socotite în cel mai bun caz un act de politețe.

Poate însă ne înșelăm? Poate că traducerea este într-adevăr bună?

Se știe că o traducere bună presupune în primul rînd înțelegerea textului original, care implică o cunoaștere profundă a epocii respective, a concepțiilor scriitorului, a conținutului de idei al operei și a specificului măiestriei artistice, și în al doilea rînd redarea lui prin mijloacele pe care le oferă limba în care se traduce.

Nu traducem cuvinte izolate, nici propoziții, ci transpunem într-o altă limbă idei și imagini care constituie un tot organic. De aceea sînt absolut necesare atît documentarea serioasă și aprofundarea textului pe care intenționăm să-l traducem, cît și selectarea mijloacelor de expresie pe care le oferă limba în care vom traduce. Din moment ce nu se poate traduce *ad litteram*, trebuie să ne dăm seama exact în ce măsură ne putem îndepărta de text (mai ales dacă e vorba de o traducere în versuri), la ce putem renunța și ce trebuie neapărat să păstrăm, în ce spirit trebuie să facem

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

unele adaosuri, fără a ştirbi ideea sau imaginea, fără a distruge specificul operei.

Nu se poate spune că M. R. Paraschivescu e sclavul textului rusesc, că evită să se îndepărteze de original sau să intervină în unele cazuri, cu completări. Dimpotrivă. Numai că acest elan interpretativ e plin de surprize şi ezitări. Cititorul versiunii romîneşti a poeziilor lui Nekrasov înţelege uşor că traducătorul nu a aprofundat opera scriitorului şi condiţiile în care acesta a trăit, ci s-a mărginit la interpretarea liberă a textului original. Vom alege la întîmplare cîteva exemple:

În poemul «Saşa», Nekrasov a creat figura tipică a omului de prisos, Agarin, urmaş al lui Oneghin, eboşa lui Rudin. Agarin e prea inteligent ca să urmeze calea celor mulţi; el îşi dă seama de contradicţiile epocii sale, visează fapte măreţe, dar e incapabil de cel mai mic efort. Iată cum ni-l prezintă M. R. Paraschivescu:

Într-una mergînd pe cărarea bătută,
Nu-i leneş, ci mintea a prins să-şi ascută (p. 93).

În textul rusesc citim:

Благо итти по дороге избитой
Лень помешала, да разум развитый.

În traducere romînească:

Pentru că lenea şi mintea ageră
L-au împiedicat să meargă pe cărarea bătută.

Agarin, în versiunea lui M. R. Paraschivescu, e un om de rînd, care merge pe drumul celor mulţi, nu-i leneş, n-are însă avînturi, nici năzuinţe. Deci cu totul alt erou.

Cu aceeaşi uşurinţă, traducătorul îl gratifică pe Kraevski, editorul revistei «Otecestvennîie zapiski», cu epitetul de *misit*, deşi în original avem cuvîntul прожектёр adică autor de proiecte năstruşnice (Dicţionarul ruso-romîn, Moscova, 1954).

Şi i-a venit
Un chef, pe-atunci, unui misit
Ce-n orişice cîştig vedea,
Să scoată o revistă mare (V. G. Belinski, p. 100).

Pentru că traducătorul nu cunoaşte, probabil, categoriile sociale din vechea Rusie, traduce cuvîntul купчик prin *tîrgoveţ*, deşi în poezie se vorbeşte de negustori ambulanţi, iar titlul ei este în traducere *marchitanii* (ar putea fi şi *coropcarii*).

Poezia «Inainte de ploaie» se încheie cu o imagine puternică, prin care tristeţea nelămurită, provocată de o zi mohorîtă, capătă rezonanţe largi: o căruţă trece-n goană; de sub coviltir se iveşte, simbolică, figura jandarmului cu nagaica în mînă. Nota redacţiei romîneşti menţionează că astfel

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

erau transportați în Rusia deținuții politici. Explicația era necesară, pentru că M. R. Paraschivescu a tradus cuvîntul rusesc тарантайка prin docar:

. . . . . *din docarul*
cel cu coviltirul tras . . . . . (p. 52)

Așadar, sensul versurilor apare mai mult din notă. E greu să ne închipuim însă că deținuții — fie și politici — erau transportați în docare. Docarul e o trăsură cu două roți, sau o trăsură boierească cu patru roți, ușoară și cam înaltă. Se putea spune *daradaică*, *patașcă* sau pur și simplu *căruță*, nicidecum docar.

Asemenea greșeli puteau fi ușor evitate, dacă traducătorul și-ar fi început munca printr-o documentare serioasă în problemele de istorie literară, teorie literară, lingvistică.

Dacă privim sub acest aspect versiunea românească a operei lui Nekrasov, constatăm că de cele mai multe ori autorul traducerii nu acordă atenția cuvenită problemelor de limbă. Una din cauzele greșelilor de limbă este neglijarea principiilor lingvistice pe care trebuie să fie axată traducerea. Astfel, pornind de la faptul că scriitorul nu folosește în opera sa decît o parte din lexicul limbii comune întregului popor, traducătorul operei lui Nekrasov trebuie să examineze criteriile de selectare a cuvintelor — problemă de limbă și stil. Și lucrul acesta nu e greu de stabilit pentru cel ce cunoaște concepțiile lui Nekrasov, întreaga orientare ideologică a operei sale. Nekrasov scrie despre popor și pentru popor. Întreaga sa operă este pătrunsă de un puternic suflu folcloric. Era natural ca el să aleagă acele cuvinte care puteau fi înțelese de poporul întreg și în special de masele țărănești.

M. R. Paraschivescu a încercat să țină seama de acest caracter al limbii operelor lui Nekrasov, nu însă în măsura în care s-ar fi cuvenit. În versiunea românească analizată, vom găsi multe cuvinte populare. Dar alături de ele apar și: *june*, *junețe*, *în van*, *bucle*, *zulufi*, *pălind*, *fecioară*, *deci* ș.a. pe care nu le întîlnim în graiul popular. Iată cîteva citate:

*Vlaga ta ce-*n van *s-a stins* (Troica, p. 46).
Deci, *să nu te uiți*... (ibid., p. 47).
Zboară ofițerul june (ibid., p. 47).
Că buclat *mi-i părul*, *de in dărăcit* (Grădinarul, p. 42).

Buclat alături de *dărăcit* e cel puțin supărător.

Ce cîntec! *Cunoscute* arii!
Și cîntărețul *are ghiers*. (Gerul, moșu..., p. 285).

Cît de ușor transformă M. R. Paraschivescu pe un țăran în cîntăreț de operă, lăsîndu-i totodată *ghiersul* în loc de *glas*!

De vii, *oacheșă* fecioară,
Marfa mea ți-oi arăta (Marchitanii, p. 150).

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

„Fecioară" numește flăcăul pe o fată de țăran!

Și vezi fapta cea divină (Gerul, moșu..., p. 265).

Nu se poate spune că limbajul traducătorului nu-i bogat și variat. Prea variat chiar. Unul din momentele cele mai impresionante din poemul «Gerul, moșu cu nas roșu» îl constituie visurile halucinante ale țărancei văduve, cînd gerul începe s-o cuprindă. Sub impresia morții soțului, Daria visează că lanul nesecerat la timp se transformă într-o oaste care năvălește asupra ei. Această prezentare metaforică a muncii prea grele pentru femeie este deosebit de sugestivă. Traducătorul însă a distrus poezia tragică a fragmentului, introducînd în locul cuvîntului *oaste* (cel mai nimerit pentru cuvîntul rusesc рать) expresia *putere armată*:

O nenumărată putere armată
Se făcea că mă-nconjoară (p. 267).

Prozaice și cam ridicole ni se par incursiunile traducătorului în domeniul anatomiei. Iată, de pildă, cum vorbește Gerul, stăpînul firii, în fața căruia se cutremură tot ce e viu:

Sîngele-n viscere
Și creieru-n tigvă să-l înghețî îmi place (Gerul, moșu..., p. 279).

Poate că ar fi fost mai bine dacă traducătorul ar fi urmărit mai îndeaproape textul rusesc, unde citim în locul expresiei *sîngele-n viscere* кровь в жилах sîngele în vine. E mai simplu și în același timp mai expresiv. Rima *viscere* — *plăcere* este într-adevăr nouă. Ea însă nu contribuie (așa cum ar trebui) la accentuarea elementului afectiv, ci, prin stîngăcia ei, ne face să zîmbim.

Stîngaci e și versul:

E-n plus *la praznic o bucată* (ibid., p. 246).

Alături de cuvintele și expresiile menționate vom găsi arhaisme sau regionalisme puțin cunoscute, cum ar fi, de pildă, *ghelir*, *polată*.

Trebuie subliniat încă un fapt important: oricît de aproape ar fi limba unei opere poetice — folclorice sau literare — de limba vorbită în mod curent, în relațiile zilnice dintre oameni, ea se deosebește totuși de aceasta din urmă prin valoarea afectivă accentuată, realizată cu ajutorul selecției. Astfel, chiar dacă se spune uneori *jumate* în loc de *jumătate*, sau *ghiers* în loc de *glas*, totuși folosirea lor în poezie trebuie să fie subordonată necesității de a crea o anumită atmosferă, de a caracteriza pe unul din eroi ș.a. Ele nu pot fi folosite la întîmplare, nu pot fi asociate cu orice alt cuvînt. Nu vrem să spunem prin aceasta că ar exista un anumit lexic pentru poezie, ci numai că un cuvînt nu trăiește izolat într-o operă literară.

Traducătorul fără experiență întîmpină destule dificultăți în înțelegerea și transpunerea *sinonimelor* și *omonimelor*. Semnificațiile multiple

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

ale unuia și aceluiași cuvînt, bogăția de nuanțe a sinonimelor sînt tot atîtea piedici în calea realizărilor unei traduceri bune.

M. R. Paraschivescu n-a izbutit să învingă multe din aceste dificultăți. Citim astfel, în poemul «Gerul, moșu...»:

Mînușițe nu scînciți (ibid., p. 266).

sau

Gîtul încordat scîncește (ibid., p. 267).

În textul rusesc găsim verbul выть care are două înțelesuri: 1) *a durea*; 2) *a se văieta, a scînci*. Traducătorul era dator să consulte dicționarul și să aleagă cuvîntul sau expresia cea mai potrivită pentru a reda conținutul textului, fragmentului sau frazei.

Un alt exemplu:

Se știe că прощать înseamnă *a ierta*. Nu este însă singurul înțeles al cuvîntului. În diateza reflexivă (прощаться) el înseamnă *a-și lua rămas bun*. Imperativul прощай înseamnă *adio, rămîi cu bine*. În poezia «Copiii de țărani», M. R. Paraschivescu traduce прощайте ребята (rămîneți cu bine, copii) prin: *copile, să ierți*. Cititorul are tot dreptul să rămînă nedumerit și să întrebe: de ce poetul cere iertare, de ce alege din droaia de copii pe unul și pe care anume îl alege?

În ceea ce privește folosirea sinonimelor, M. R. Paraschivescu are preferințele sale, care îl îndepărtează mult de context.

Cîteva exemple:

Cuvintele *plasă*, *mreajă*, *rețea* sînt sinonime. Cuvîntul plasă, pe de altă parte, are două înțelesuri: 1) rețea, împletitură, năvod; 2) subdiviziune administrativă.

În versiunea romînească a poeziei «Libertatea», citim la p. 226:

Eu știu că-n locul plasei *din fosta iobăgie*
Scornit-a omul multe, prea multe, ca să fie.

Ce-ar putea înțelege din aceste versuri un cititor care nu cunoaște limba rusă? Primul sens al cuvîntului *plasă* nu l-ar ajuta. Oprindu-se la cel de-al doilea înțeles, ar putea trage din versurile citate concluzia că prin reforma din 1861 s-a desființat plasa ca unitate administrativă (dacă va fi existat!), iar în locul ei s-au inventat alte subdiviziuni. S-ar putea crede că în iobăgie cel mai mare rău era existența plășilor! Nekrasov ar fi astfel un vinovat fără vină, pentru că în textul rusesc citim:

Знаю: на места сетей крепостных
Люди придумали много других

ceea ce înseamnă:

Știu că în locul mrejelor (sau, mai potrivit, *lanțurilor*, *jugului*) iobăgiei, oamenii au inventat altele.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Уснуть înseamnă *a adormi* şi uneori *a muri*. Avem şi sinonimul *a aţipi*. În unele cazuri putem traduce уснуть şi prin *a adormi* şi prin *a aţipi*; atunci cînd уснуть înseamnă *a muri*, verbul *a aţipi* nu poate fi folosit, pentru că înseamnă *a adormi pentru puţină vreme*. Există expresia *a adormi întru domnul*. Poate fi ea înlocuită cu *a aţipi întru domnul*? Credem că nu. M. R. Paraschivescu foloseşte însă verbul *a aţipi* cu înţelesul de *a muri*. Iată cum e zugrăvită moartea unui boier :

Apoi, ca de un cînt mîngăios legănat
De-al mării lin val, la fel ca un prunc
Incet aţipi-vei (Gînduri înaintea unei intrări principale, p. 166).

Dacă la început avem impresia că e vorba de somn, şi nu de moarte, citind versurile care urmează, înţelegem că eroul a murit, totuşi, pe malul Mediteranei, pentru că autorul traducerii istoriseşte cum a fost adus cadavrul în ţară *pe targă* ! (De ce *pe targă*, rămîne un mister).

După cum vedem, omonimia şi sinonimia prezintă unele dificultăţi pentru autorul traducerii analizate. O problemă şi mai dificilă este aceea a traducerii grupelor de cuvinte, a expresiilor idiomatice.

Aici greşelile sînt mai numeroase. Ele se datoresc, în bună parte, cunoaşterii insuficiente a limbii ruse şi folosirii greşite a dicţionarelor. Cu toate că dicţionarele ruso-romîne dau corespondentul romînesc al altor expresii ruseşti, M. R. Paraschivescu preferă să traducă fiecare cuvînt izolat, fără legătură cu celelalte sau, în cel mai bun caz, să dea expresiei o interpretare personală. În al doilea rînd, trebuie să observăm că traducătorul nu valorifică întreaga bogăţie lexicală a limbii romîne şi nu dă expresiei o anumită justificare în context. Ne mărginim la cîteva exemple :

Expresia rusească ни за что, ни про что înseamnă *fără vină, pe degeaba, de pomană*.

Iată cum o traduce M. R. Paraschivescu :

S-o pierde băiatul; *de ce*? N-am să ştiu. (Geru, moşu..., p. 271).

Expresia ноги не слушаются zugrăveşte plastic efectul pe care-l are o emoţie puternică, în special spaima, asupra omului. *Nu mă ascultă picioarele.* Romînul spune : *mi s-au tăiat picioarele.* Acesta este corespondentul cel mai potrivit al expresiei ruseşti. M. R. Paraschivescu a găsit însă altul mai potrivit :

Atunci să fug m-am gîndit
Dar nu puteam de picioare. (Geru, moşu..., p. 267).

A nu putea de picioare înseamnă a fi foarte obosit, prin urmare cu totul altceva.

Expresia ловить речи, ловить слова înseamnă a sorbi vorbele cuiva, a asculta cu nesaţ. Nu ni se pare nimerită traducerea *a prinde vorbele* sau

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

cuvintele (v. p. 254), deşi verbul ловить înseamnă *a prinde* (ловить мяч — a prinde mingea).

Expresia hiperbolică земля под ногами горит subliniază *rapiditatea mişcării unei fiinţe*. Nekrasov o foloseşte uşor modificînd-o pentru a caracteriza iuţeala cu care aleargă un băieţel : *Aleargă. Îi arde iarba sub picioare*. Legătura dintre cele două propoziţii e subînţeleasă (*aşa încît, de-i*).

M. R. Paraschivescu traduce :

Aleargă şi iarba-i arde sub călcîi.

Mult mai potrivită în cazul de faţă ar fi expresia : Aleargă de-i sfîrîie călcîiele.

În versiunea românească a poemului «Orina, muma soldatului» agonia flăcăului, băiatul Orinei, clipele cînd îşi pierde cunoştinţa şi aiurează sînt redate astfel :

Groaznic fu noaptea din urmă :
Şi-a ieşit de tot din fire
(Orina, muma soldatului, p. 238).

În textul rusesc e : память потерялася. Înţelegem, de altfel, din versurile ce urmează că flăcăul aiurează, îşi închipuie că e la regiment şi de aceea se zbuciumă, cere iertare ofiţerului... Nu se poate spune despre el că şi-a ieşit din fire. Această expresie înseamnă a-şi pierde cumpătul, a se înfuria.

Expresia хорош гусь sau такой гусь nu poate fi tradusă cuvînt cu cuvînt : gînsac bun sau un astfel de gînsac. În rusește ea are nuanţe diferite, dar în general înseamnă : bună bucăţică ! straşnic odor ! şi are deci o nuanţă ironică (p. 190-191).

Лежать на печи nu poate fi tradus a zace pe plită, ci a şedea după (sau pe) cuptor.

Дом полная чаша înseamnă casă în care sînt de toate şi oamenii trăiesc în belşug. Expresia nu poate fi tradusă prin *casa... strălucea pahar*, întrucît aceasta din urmă se referă la ordine, curăţenie, şi nu la belşug.

Надо же было exprimă nemulţumirea, ciuda chiar, în faţa unui eveniment neaşteptat şi nedorit. Versul :

Надо же было вернуться соседу...

nu poate fi tradus : *e vremea vecinului să vină acasă* (Saşa, p. 89),
ci : *cînd colo, vecinul se-ntoarse...*
sau : *nenorocul făcu să se întoarcă...*
sau : *dracu l-a adus...*

Куда как înseamnă foarte, tare şi subliniază ideea de superlativ

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Versurile ruseşti :

И уж куда как становится зол крылья свои опаливши орел

înseamnă :

Şi grozav se mai înrăieşte
Vulturul care şi-a ars aripile.

Ele nu pot fi traduse :

Şi unde-o să ajungă vulturul de acum,
Cînd arsa-i aripă e toată doar scrum? (Saşa, p. 95).

Toate aceste observaţii cu privire la lexic ne arată necesitatea aprofundării textului rusesc, pe de o parte, şi a folosirii mai raţionale a tuturor posibilităţilor pe care le oferă limba romînă, pe de altă parte. O traducere stîngace este, fără îndoială, supărătoare. Şi mai supărătoare este însă forţarea limbii romîne, neglijarea normelor şi a specificului ei. În ceea ce priveşte lexicul, ni se pare inadmisibil ca un cuvînt sau o expresie să capete înţelesuri neobişnuite, nefireşti, necunoscute de nimeni. Nu putem spune, de pildă, *o lutoasă albă oală* (p. 283) în loc de *oală de lut*! Ştim că lutos înseamnă *ca lutul*.

Din versiunea romînească a poemelor lui Nekrasov aflăm şi alte lucruri uimitoare : stăncuţele *ciripesc* (p. 188), flăcăii *deşartă* vorbe dulci (p. 211), veveriţele zvîrl *pumni de nea* (p. 286), caii înhămaţi la sanie trag... *de chingi* (p. 255), drumeţii *se descing la pungi* (p. 165), ceasornicele sînt *date cu aur pe zale* (p. 190). În toate aceste cazuri, nu este vorba de o traducere prea apropiată de original, ci numai de o interpretare liberă şi „originală", menită, probabil, să îmbogăţească limba romînă cu valori lexicale noi. (Atunci cînd Nekrasov spune că un ceasornic are un lanţ de aur, M. R. Paraschivescu traduce : ceasornic dat cu aur pe zale).

În traducerea lui M. R. Paraschivescu vom găsi pe lîngă greşelile menţionate, un şir de abateri de ordin morfologic şi sintactic.

Folosirea articolului este uneori arbitrară. Iată de exemplu un vers :

Pentru ca domnii, un om *mai degrabă*
Pe băieţel să mi-l facă (Cîntec pentru Ercomuşca, p. 170).

A face om pe cineva nu-i tot una cu *a face un om*.

Verbul *a trebui* capătă foarte adesea desinenţe neobişnuite. Astfel aflăm că indicativul prezent, persoana a III-a singular este *trebui*, şi nu *trebuie*, aşa cum spunem în mod obişnuit, aşa cum ne recomandă să spunem şi să scriem gramaticile. E vreun regionalism, poate. În orice caz ne vine greu să spunem : *ce-mi mai trebui?* (p. 63), în loc de *ce-mi mai trebuie!* Sau : *Mie nu-mi trebui domnişoară* (p. 284), în loc de *nu-mi trebuie domnişoară*.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

După cum știm, conjunctivul verbului *a avea* este *să aibă*, și nu *să aibe*.

Notăm și unele ezitări în folosirea timpurilor. Viitorul I apare uneori atunci cînd după sens ar trebui să fie prezentul indicativ sau construcția echivalentă, care în vechile gramatici se numea modul prezumtiv sau potențial.

De exemplu :

Dar cum și-or mai duce *ei traiul mărunt* ? (Sașa, p. 72).

E vorba de niște vecini pe care poetul nu-i mai văzuse demult, despre care nu știe nimic. Din versul citat trebuie să înțelegem că poetul se întreabă *cum își vor putea duce* ei traiul, ceea ce presupune în viața vecinilor un eveniment grav. Nimic de felul acesta nu găsim în versurile ce preced pe cel menționat. De fapt poetul se întreabă : Как то они доживают свой век ? (cum și-or fi ducînd traiul, ce vor fi făcînd ?).

Vorbind de aceiași vecini, pe care-i va vedea în curînd, poetul spune că-s oameni de treabă, cumsecade. Miron-Radu Paraschivescu traduce însă astfel :

Cît nu s-a-nserat, la vecini plec mai bine ;
La ei voi afla un tihnit adăpost.
Ce oameni de treabă vecinii mi-au fost. (Sașa, p. 71).

Folosirea perfectului compus este, în acest caz, cu totul nejustificată : vecinii nici n-au murit, nici nu s-au transformat în ticăloși.

Folosirea mai mult ca perfectului este uneori neașteptată :

Plecat-ai de rușine — și *soarta-ți* dăruiseși
Acelui ce aproape nu-ți fu, nici nu-l iubiseși (Sașa, p. 49).

Imperfectul, mai mult ca perfectul și viitorul II sînt (...) *în mod obișnuit timpuri de relație : acțiunea exprimată de ele este raportată la altă acțiune, fie concomitentă, dar deosebită în ceea ce privește durata, fie anterioară sau posterioară*[1].

Faptul că propozițiile sînt legate prin *și* ne arată că în prima propoziție, și nu în cea de a doua, e vorba de o acțiune anterioară față de cealaltă. Deci, dacă este un mai mult ca perfect, locul lui este înainte de *și*.

Putem spune oare : *m-am trezit și adormisem* ? (Alta e situația în fraza : *m-am trezit, și cînd te gîndești că abia adormisem* !).

M. R. Paraschivescu nu știe prea bine cînd anume și cum poate fi folosit gerunziul. În versiunea românească pe care o dă, gerunziul înlocuiește uneori o propoziție subordonată, și anume finală :

Iar de-atunci, adesea o văzui că vine
Să se plimbe, ori la lucrul meu cătînd
Și sta mult de vorbă... (Grădinarul, p. 42).

[1] I. Iordan : *Limba română contemporană*, p. 438 ; v. și p. 444

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Asemenea construcții sînt supărătoare, deși, poate, nu ne împiedică să aflăm ce vrea să spună autorul.

Alteori însă, folosirea gerunziului stîrnește nedumerire, produce confuzii, prin faptul că logica este în contradicție cu construcția frazei. Iată cîteva exemple :

I-am fost prieten devotat
Și frate-ntru destin. Cu el
Pe-același drum spinos mergînd,
Destinul, *care a fost la fel*
De crud cu noi, nu l-a înfrînt (V. G. Belinski, p. 98).

Ce cuvînt lămurește gerunziul? Pronumele *eu* sau substantivul *destin*?

Textul rusesc e clar. Traducerea lui ceva mai exactă decît versiunea de mai sus e următoarea :

Am mers amîndoi
Pe-același drum spinos
Și am luptat zadarnic cu Destinul
La fel de aspru cu amîndoi.

Un alt exemplu :

Sub poala-i lungă, de muiere,
Verigi de lanțuri răsunînd
Porni nebunul, cu putere,
Să dea cu parul în pămînt (Gerul, moșu..., p. 250).

Construcția aceasta nefirească ne face să ne gîndim, dacă nu cumva traducătorul percepe verbul *a răsuna* ca verb tranzitiv. Dacă el este într-adevăr tranzitiv, atunci putem să spunem că *nebunul răsună verigi* și să considerăm folosirea gerunziului în versurile de mai sus perfect justificată și foarte nimerită.

Aplicînd regulile gramaticale cunoscute la textul tradus de M. R. Paraschivescu, ajungem uneori să nu mai înțelegem sensul frazei :

Dar, pe atunci iureșu-a *pornit*
În aprigul Paris, iar el
La noi răspunse-ntr-un alt fel (V. G. Belinski, p. 102)

E vorba de ecoul pe care l-a avut revoluția franceză în Rusia. Pronumele *el* ar trebui să înlocuiască substantivul mai apropiat, *Paris*. Atunci însă ar însemna că *Parisul* „a răspuns într-un alt fel" în Rusia și nu *iureșul* (revoluția).

După cum pictura decadentă are nevoie uneori de explicații, pentru ca omul de rînd să știe că tabloul reprezintă un nud, de pildă, și nu o mobilă sau alt obiect, la fel și multe din versurile traduse de M. R. Paraschivescu cer precizări. Să nu credeți cumva că *el* înseamnă *Parisul*. Acest pronume înlocuiește substantivul *iureș*.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Traducătorul are uneori atîta încredere în perspicacitatea cititorului, încît omite subiectul într-un şir de propoziţii, fără ca această omitere să aibă vreo justificare.

Uneori, cititorul înţelege. Alteori nu, sau, în orice caz, nu atît de uşor cum ar trebui.

Din versul :

De ţi-a luat foc, ea-ţi intră în casă (p. 248).

cititorul va înţelege, probabil, după îndelungi meditaţii, că e vorba de o casă care ia foc, după cum va izbuti să deslege şi „şarada" din fragmentul următor :

A fost tare tristă priveliştea asta :
Cu geamăt le plînse şi plopilor creasta
Şi-adînc spintecat un mesteacăn bătrîn
În lacrimi şiroaie şi-a luat rămas-bun.
Şi strop după strop i se scurse pe rînd
Ca ultim prinos pe natalul pămînt (Saşa, p. 80).

E vorba de sevă, probabil, va spune cititorul perspicace. Dar, cine ştie, poate poetul romîn s-a gîndit la altceva, la vreun sinonim mai expresiv, mai „original"? Prezenţa subiectului ni se pare absolut necesară. Nu credem că M. R. Paraschivescu consideră expresia *strop după strop* subiect.

Rostul conjuncţiilor şi propoziţiilor adversative nu reiese clar din versiunea romînească :

Că ageri bărbaţi, dar *deştepţi, sînt destui* (Omul moral, p. 60).

Cuvintele *ager* şi *deştept* se opun, aşadar?

Iată un exemplu şi mai interesant. În poezia «Pe Volga», Nekrasov, amintindu-şi de anii copilăriei, istoriseşte cum s-a dus odată noaptea la iaz, ca să vadă dacă într-adevăr ies din apă draci, aşa cum i se spusese. Pe drum însă este cuprins de spaimă, ezită, ar vrea să se întoarcă. Iată versiunea romînească a fragmentului :

Ori să mă-ntorc acasă poate?
Dar *de s-o năpusti vreun drac*
Spre mine, şi mă duce-n lac. . .
Dar *tot nu m-am întors din drum.* (De vorbă, p. 176).

Prima propoziţie adversativă este în contradicţie cu cea de-a doua. Într-adevăr, dacă el vrea să se întoarcă, dar se teme de draci, *şi nu* se întoarce, a doua conjuncţie adversativă nu mai are sens. De fapt, traducerea corectă a versurilor e următoarea :

Ori să mă-ntorc, poate, acasă?
Altfel, te pomeneşti că sar asupra mea dracii.

Greşeli de felul celor menţionate sînt multe.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Analizînd procesul de formare a frazei, acad. Iorgu Iordan, în lucrarea «Limba romînă contemporană», subliniază că pot alcătui o frază propoziții independente al căror conținut e înrudit, și aceasta pentru că fraza reprezintă un tot organic (p. 706 și p. 703-704).

Iată acum o „frază" creată de M. R. Paraschivescu :

Verigile trist răsunară,
Luceşte glesna-i în inel,
Şi-şi trage parul după el. (Gerul, moşu. . ., p. 251).

Comentariile ni se par de prisos.

Cîteva cuvinte despre topică. Atunci cînd e vorba de o operă în versuri, topica se va subordona, în parte specificului acestei forme de exprimare. Dar și în versuri, ordinea cuvintelor își are o logică și o justificare. Ea nu poate fi întîmplătoare.

Vom vedea totuși că M. R. Paraschivescu nu urmărește prin numeroasele inversiuni o accentuare a elementului afectiv, nu urmărește de fapt nimic, ci merge pe linia minimei rezistențe : să stea cuvintele cum pot, numai versul să rimeze !

Dăm mai jos cîteva exemple caracteristice :

Chiar de-a noastră de-o să fie
Babă, *cu obraz boțit. . .*
D-apoi știu că s-a gătit
Și la grai se fandosește (Marchitanii, p. 209).

Înainte de a analiza ordinea cuvintelor în aceste versuri, trebuie să spunem — în treacăt măcar — că în ele traducătorul a îngrămădit greșeli peste greșeli. În primul rînd M. R. Paraschivescu n-a înțeles textul rusesc, unde e vorba de *cucoană*, și nu de *țărancă*. Pronumele наша (a noastră) înlocuiește substantivul барыня, după cum reiese din versurile care preced pe cele citate. Marchitanul vorbește despre cucoana din satul lor : хоть бы наша (a noastră de pildă).

Traducînd pronumele prin наша *de-a noastră*, M. R. Paraschivescu schimbă înțelesul versurilor, întărind această greșeală prin folosirea viitorului *de o să fie*, cu valoare de condițional (de-ar fi s-o luăm), pentru a trece imediat la perfectul compus : *d-apoi știu că s-a gătit*. În al doilea rînd, valoarea poetică a expresiei rusești стог — стогом este atenuată în traducere. În loc de *d-apoi știu că s-a gătit* ar trebui să fie : *da' cînd se gătește e cît mi ți-i stogul.* Sensul exact al versului : *Și la grai se fandosește* este : *nu catadicsește* (cucoana) *să stea de vorbă cu de-alde noi.*

Aceste observații nu urmăresc să impună versiunile date de noi. Rostul lor este de a atrage atenția traducătorului asupra greșelilor și de a-l îndemna să caute o versiune în care conținutul fragmentului să nu fie în contradicție cu intențiile poetului rus.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

În ceea ce privește topica, observăm că determinantul stă înaintea determinatului, ceea ce în cazul de față e inadmisibil. Nu putem spune (nici în proză, nici în versuri) *de-a noastră babă*, ci *babă de-a noastră*. Pe lîngă aceasta, determinantul și determinatul sînt prea departe unul de celălalt, ceea ce creează dificultăți în înțelegerea propoziției.

Versurile care urmează stîrnesc de asemenea nedumerire :

N-ai să te temi de nimeni și liber, din pruncie
Îți vei putea alege dorita meserie. (Libertatea, p. 225).

Textul rusesc e următorul :

С детства никем не запуган, свободен,
Выберешь дело, к которому годен

Sensul versurilor :

(Fiindcă) nimeni nu-ți va băga frica-n oase în copilărie, (fiindcă) vei fi liber, îți vei putea alege meseria cea mai potrivită (cu aptitudinile tale).

Din traducerea lui M. R. Paraschivescu reiese că eroul își va alege meseria încă *din pruncie*. Cam devreme. Cuvîntul *pruncie*, pus la loc nepotrivit, a creat această nuanță comică, accentuată prin punctuație.

Versul : *Și cade de pe sac cînd sare* (Gerul, moșu. . . , p. 284) ar putea fi interpretat în două feluri : *a*) și cade, atunci cînd sare de pe sac ; *b*) și cade de pe sac, atunci cînd sare. A doua interpretare e absurdă. Nu poți rămîne pe sac și sări în același timp. *De pe sac* se referă la verbul *a sări*, și nu la *a cădea*. Prin urmare, trebuia schimbată ordinea cuvintelor sau punctuația. Cît de simplu și logic e versul rusesc : Спрыгнула с мешка и упала (sări de pe sac și căzu).

În poezia «Marchitanii» un tîlhar îi omoară pe cei doi negustori ambulanți :

Mut, pe Vaniușca-l doboară,
Cel bătrîn căzînd, răcni (p. 222).

În textul rusesc :

– Без словечка Ваня валится (Vania se prăbușește fără să scoată un cuvînt).

Prin urmare, *mut* se referă la victimă, și nu la tîlhar, așa cum vrea să spună traducătorul.

Ne mărginim la aceste cîteva exemple. Din ele am putut observa că sensul multor versuri ajunge greu pînă la cititor, atît din cauza unei topici nefirești, cît și din pricina punctuației. Punctuația, fiind legată de conținutul vorbirii, trebuie să ajute la înțelegerea lui. Iată cîteva exemple în care punctuația, după părerea noastră, știrbește claritatea textului :

E ars ogorul, turma tînjește de lingoare,
În albia deșartă a gîrlei, *capu-și lasă.* (Acasă, p. 50).

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Turma tînjește în albie? sau își lasă capul în ea? Puse între virgule cuvintele subliniate rămîn suspendate între două propoziții.

Uneori M. R. Paraschivescu folosește virgula acolo unde ar fi fost mai logic să pună punct și virgulă sau punct:

Iată și soacra, bătrînică,
Trudind, pe sacul plin cu grînă,
Zglobia Mașa, frumușică,
Stă cu un morcov roșu-n mînă. (Gerul, moșu. . . , p. 282).

Avem aici două idei: 1) soacra muncește, 2) Maşa stă pe sac cu un morcov în mînă. După gerunziul *trudind*, trebuie să urmeze punct și virgulă (sau punct). Altfel s-ar putea crede că soacra muncește *pe sacul plin cu grînă.*

Cu toate că limba romînă își are normele specifice în ceea ce privește punctuația, există unele reguli comune, dacă nu tuturor limbilor, în orice caz multora din ele.

Ni se pare că uneori traducătorul neglijează, fără motiv, punctuația din original, ceea ce ne arată că nu înțelege textul. Iată cîteva versuri rusești:

Когда бы знали жизнь мою
Мою любовь, мои волнения...
Угрым и полон озлобленья
У двери гроба я стою...

Traducerea corectă:

Dacă mi-ar ști /lumea/ *viața,*
Iubirea /mea/, *frămîntările* /mele/. . . ,
Cu inima mîhnită și înveninată
Stau în pragul morții.

M. R. Paraschivescu neglijează punctele de suspensie din original și dă următoarea traducere:

Chiar cînd să-mi dau totu-n vileag:
Iubire, viață, frămîntare,
Atunci, plin de mîhniri amare,
Stau pe-al mormîntului meu prag. (Poet și cetățean, p. 124-125).

Punctele de suspensie omise subliniază durerea profundă a celui ce n-a fost înțeles de nimeni și de aceea în pragul morții e copleșit de mîhnire și revoltă. Nu e vorba, nicidecum, *să dea în vileag* sentimentele sale. Din traducerea lui M. R. Paraschivescu înțelegem că eroul e gata să-și dezvăluie sentimentele, dar e prea tîrziu. Interpretarea e greșită.

Un alt exemplu:

În toiul cumplitelor munci de la țară,
Cu greu dai de-o soartă atît de amară,
Cum este-a rusoaicei ursită (Verde freamăt, p. 231).

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Din aceste versuri am putea deduce că viața țărancei era grea *numai* în toiul muncilor de vară. Încolo, femeia o ducea bine! Nekrasov nu e de aceeași părere. Iată versurile rusești:

В полном разгаре страда деревенская
Доля ты! Русская долюшка женская!
Вряд-ли труднее сыскать!

Sensul lor aproximativ e următorul:

Secerișul e în toi...
O, soartă! Soarta femeii ruse!
Nu-i alta mai amară.

Dacă vrem să înțelegem și să traducem corect un text, sîntem datori să ne oprim și la semnele de punctuație, care de multe ori ne ajută să urmărim firul gîndurilor poetului.

Liniuța apare în versurile traduse de M. R. Paraschivescu mai mult pentru a-l încurca pe cititor, decît pentru a da claritate frazei:

Iar Sașa nu vrea să se lase nici ea —
Nu bea, de băut — numai buza-și muia (Sașa, p. 86).

E greu să ne explicăm de ce *nu bea, de băut* e între liniuțe. Nu e o construcție incidentă, pe care dacă am elimina-o înțelesul frazei ar rămîne neștirbit.

Iată un alt exemplu:

E pasăre — zice — mereu călătoare:
Am fost chiar acum prin străine hotare (Sașa, p. 85).

Zice s-a intercalat în vorbirea directă. Cine este însă ființa despre care vorbitorul spune că-i pasăre călătoare? Din textul rusesc aflăm că-i vorbitorul însuși! Deci nu *e* ci *sînt*. În această interpretare a versului, ghilimelele nu-și mai au rostul. Traducătorul mai avea și altă posibilitate: să transforme vorbirea directă în indirectă: *zice(a) că-i pasăre mereu călătoare*. Oricare din cele două soluții e mai bună decît aceea pe care a ales-o M. R. Paraschivescu.

Încheiem această parte a analizei, oprindu-ne asupra folosirii cuvintelor de legătură. Am observat mai sus că traducătorul folosește în chip ciudat conjuncțiile în propozițiile adversative.

Conjuncția *și* apare în multe versuri fără nici un rost:

Povestea ta c-un negustor, ne-a frînt
Și *inima* (Pe Volga, p. 181).

Ea, lacom, lipi de-a ei buze crăpate
Și *marginea oalei de lut*
(Verde freamăt, p. 232).

(Cînd bei apă, ce poți *lipi* de buze în afară de marginea oalei, cănii, paharului?)

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Rămîneți cu bine *și voi*, oameni buni! (Sașa, p. 87). (Cînd îți iei rămas bun de la o singură persoană, de la o singură familie — așa cum e cazul —, *și*, indiferent dacă e conjuncție sau adverb, nu-și are rostul).

★

Am analizat versurile traduse de M. R. Paraschivescu sub aspectul lor lexical, morfologic și sintactic. Am insistat prea mult, poate, asupra unui șir de greșeli. Dar nu toate versurile din acest volum sînt prost traduse.

Nu toate sînt greoaie. Se remarcă, prin unitatea dintre conținut și formă, prin claritatea și muzicalitatea lor, poeziile: «Cămătarul», «Cîntec de leagăn», «Lanul nesecerat». Bine traduse sînt unele fragmente din poemul «Marchitani».

În poemul «Geru, moșu cu nas roșu» se reliefează versurile care conțin elementele bocetului popular și care ne impresionează prin gingășia imaginilor și simplitatea stilului.

Prin urmare, traducătorul nu e lipsit de talent. De ce atunci sînt atît de rare aceste sclipiri? De ce din zeci de poezii, numai cîteva au într-adevăr valoare poetică? Nu credem că de vină sînt dificultățile pe care le prezintă traducerea versurilor. Criticul sovietic K. Ciukovski citează în cartea sa «Măiestria lui Nekrasov»[1] un fragment din scrisoarea lui Nekrasov către Tolstoi: „Mi se întîmpla de multe ori să petrec nopți întregi cizelînd cinci versuri. De atunci, am căpătat convingerea că nu există idee pe care omul să n-o poată exprima clar și convingător pentru alții, dacă își dă osteneala. Întotdeauna simt un fel de ciudă, cînd aud fraza: «Nu se poate exprima în cuvinte». Cuvîntul corespunzător există, dar mintea noastră e leneșă".

Vorbind despre măiestria lui Nekrasov, criticul sovietic subliniază efortul continuu al poetului de a da versurilor sale cît mai multă expresivitate, precizie și muzicalitate. Într-adevăr, poezia lui Nekrasov — clară, simplă și expresivă în același timp — produce o impresie profundă asupra cititorului, indiferent de gradul de cultură al acestuia. Traducătorul trebuie, după cum am mai spus, să studieze opera lui Nekrasov, să analizeze felul în care s-au concretizat în ea concepțiile poetului, ideile, sentimentele. Atunci, și numai atunci el va găsi cuvintele cele mai potrivite și traducerea va reprezenta o unitate armonioasă, sobră. Atunci va putea ajunge pînă la cititorul romîn verbul pasionant al marelui poet rus. M. R. Paraschivescu a neglijat acest studiu preliminar atît de necesar, a lucrat puțin și n-a încercat o analiză critică a celor ce a așternut pe hîrtie.

Ne-ar fi greu să vorbim de stilul traducerii, pentru că stilul este cristalizarea ideii. Vom încerca totuși să arătăm de ce specificul stilului lui

[1] K. Ciukovski, *Masterstvo Nekrasova*, Moskva, 1952, p. 200.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Nekrasov n-a fost reliefat de autorul traducerii (căci nu putem face aprecieri asupra stilului după două-trei poezii traduse bine).

Versul lui M. R. Paraschivescu e greoi. Ideea pe care, în mod normal, o reliefează propoziția principală este învăluită într-o profuziune de digresiuni și completări, concentrate în propoziții subordonate sau părți de propoziție secundare, dispuse fără prea multă grijă pentru logica și echilibrul frazei. La acestea se adaugă și transferul pe care Nekrasov îl folosește extrem de rar. Iată, de pildă, un fragment :

Văpaia ardea în amurgul de aramă ;
Prin sihla vecină ce n-a fost tăiată,
Din colțul de ceruri cel rumen, săgeată
Aprins strălucind, drept din soare împunge,
Iar pomii în raza de aur îi unge,
Punînd pe movila din zări, neclintită,
Icoana luminii cu umbra-mpletită. (Sașa, p. 83).

Primele versuri sînt bine traduse. Începînd cu versul al treilea descrierea devine greoaie. Echilibrul frazei din original, în care așezarea predicatelor creează o anumită simetrie și reliefează imaginile, a fost distrus.

Traducerea în proză a fragmentului rusesc este :

Din marginea rumenă a cerului
Răzbătea *soarele cu raza-i luminoasă,*
Se așternea — *fîșie de chihlimbar pe cioturi,*
Și arunca *peste dîmbul îndepărtat*
Un desen nemișcat de lumini și umbre.

Impresionante sînt în poezia lui Nekrasov generalizările care — fie că încheie un poem, fie că sînt situate la începutul capitolului — creează o anumită atmosferă, o anumită tonalitate, în care se va desfășura acțiunea. Ele ne dau, de obicei, concentrată, ideea dominantă a poemului și de aceea prezintă dificultăți pentru traducători. M. R. Paraschivescu înlătură, uneori, generalizarea. Într-un fragment din poemul «Gerul, moșu cu nas roșu», Nekrasov vorbește despre soarta femeii ruse :

Три тяжкие доли имела судьба
И первая доля : с рабом повенчаться
Вторая — быть матерью сына раба,
А третья — до гроба рабу покориться.
И все эти грозные доли легли
На женщину русской земли.

Traducerea exactă :

Trei destinuri grele sînt pe lume :
Întîi să te cununi cu un rob,
Al doilea — să ai un fiu rob
Al treilea — pînă la moarte să te supui unui rob.
Și toate aceste destinuri cumplite
Le îndură femeia rusă.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Aceste versuri fac parte din minunata digresiune, care poate fi numită, pe drept cuvînt, un imn închinat femeii, ţărancei din Rusia.

Iată acum versiunea lui M. R. Paraschivescu :

Ursita la trei încercări o supuse;
Întîia : cu-un rob trebuiau s-o cunune.
La prunc de rob mumă — a doua-i fuse,
A treia — de rob ai s-asculţi, orice spune.
Şi date au fost aste groaznice soarte
Femeii pămîntului rus să le poarte. (Gerul, moşu..., p. 243).

Nu e greu de observat că generalizarea se rezumă la ultimele două versuri. Celelalte se referă la eroina poemului, Daria, despre care poetul vorbeşte cînd la persoana a doua, cînd la a treia.

Este foarte interesant să urmărim felul în care îşi alege Nekrasov epitetele. Ele întrunesc două condiţii importante : precizia şi expresivitatea. Autorul versiunii romîneşti nu acordă însă atenţia cuvenită epitetelor; ele sînt adesea nepotrivite. Se ştie de exemplu că mesteacănul are frunza mică şi rară; epitetul de *stufos* nu i se potriveşte (p. 79). Nu se poate spune, de asemenea, că epitetele cele mai potrivite pentru *ogor* sînt *hrănitor* sau *des* (p. 75). *Bîrlogul* este mai curînd *întunecos* decît *umbros* (p. 79). *Cetăţeanul* care „nu poartă nici un mesaj" nu poate fi numit *drept*, pentru simplul motiv că Nekrasov considera această atitudine ca *dreaptă* (p. 121).

Iată un exemplu şi mai interesant, în care două epitete se contrazic :

Of, cucoană, nas pe sus,
Ieşi în lume ruşinoasă (Marchitanii, p. 209).

E greu să ne închipuim o cucoană înfumurată şi în acelaşi timp ruşinoasă.

Trebuie să notăm de asemenea folosirea repetată a epitetelor *dulce, dulceaţă*, care s-au banalizat demult, devenite fade, lipsite de expresie. Nekrasov evită epitetul gol de conţinut.

Comparaţia este una din figurile de stil folosite adesea de Nekrasov. Ca şi epitetul, comparaţia în poezia lui Nekrasov este extrem de expresivă.

În versiunea romînească comparaţiile ne uimesc însă nu prin expresivitate, ci prin nepotrivirea lor.

E Grişa ca *o stîncă neagră* (Gerul, moşu..., p.283).

Ce l-a îndemnat pe traducător să compare un copil de ţăran cu o stîncă? S-ar putea să fie o greşeală de tipar : în locul cuvîntului *stîncă*, trebuia să fie, poate, *stancă*, dar atunci cuvîntul *neagră* e de prisos.

Nekrasov spune : чёрен как галчонок (negru ca un pui de cioară).

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

Un alt exemplu:

E liniște grea ! ca o voce din sat
Ce parcă-n ureche-ți vuiește,
Tălpicul de-un ciot de pămînt s-a frecat
Și parcă-n suflet scrîșnește (Gerul, moșu. . . , p. 262).

Tălpicul s-a frecat. . . ca o voce din sat ! Comparația este, într-adevăr, originală. Meritul este exclusiv al traducătorului, pentru că la Nekrasov n-o găsim.

Altă comparație origina'ă:

Iar pinii-n salut vîrfu-și pleacă pe rînd,
De parc-ar șopti, binișor, lunecînd,
Ca valul sub bolta de verzi crengi adîncă (Saşa, p. 74).

Cu alte cuvinte, pinii își pleacă vîrfurile, lunecînd sub crengi ca valul ! Asemenea fenomene extraordinare nu se întîlnesc nici în basme, căci și fantasticul își are rostul său și nu e complet desprins din real.

Inspirîndu-se din poezia populară, Nekrasov folosește adesea paralelismul pentru a reliefa ideea sau sentimentul. În poemul: «Gerul, moșu cu nas roșu», eroina, Daria, visează că-i împresurată de dușmani și că toți ai casei vin s-o scape, unii mai repede, alții mai încet:

Aud cum duduie pămîntul:
Vine cea dintîi mama;
Firele de iarbă foșnesc și tremură:
Copiii la măicuța lor aleargă:
Aripa morii se-nvîrte-ncet,
Dacă nu bate vîntul:
Fratele vine alene, cu popasuri,
Socrul abia-și tîrăște picioarele.
Numai pe dragul meu
Nu l-am văzut.

Este impresionantă această dozare a sentimentelor, reliefată prin imagini din natură.

În traducerea lui M. R. Paraschivescu, paralelismul își pierde expresivitatea, pentru că, de fapt, autorul n-a înțeles textul rusesc.

Nu dă moara din aripi
Cînd în cîmp nu bate vînt
Frățiorul, într-o clipă,
Vine-adoarme la pămînt. (Gerul, moșu. . . , p. 267-268)

Mișcarea lentă a aripilor morii nu poate fi comparată cu rapiditatea mișcării fratelui. Pe de altă parte e greu să ne închipuim că cineva vine în fugă să-și ajute sora și adoarme, subit, în fața dușmanului. Toate acestea sînt interpretări mult prea libere ale textului original. Libertatea în transpunerea textului rusesc merge uneori foarte departe. M. R. Paraschivescu ajunge, de pildă, să introducă eroi care la Nekrasov nu există !

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)

În poemul «Saşa», Agarin, tipul omului de prisos, vine des la vecinii săi, stă de vorbă cu Saşa.

În versiunea romînească citim :

Şi-ntr-una mai des de tot venea *pe la noi,*
Cu Saşa-n plimbări, stau de vorbă amîndoi. (p. 85).

Amîndoi — adică Agarin şi un necunoscut !

Uneori versiunea e de-a dreptul comică.

În traducerea poeziei «Poet şi cetăţean», cetăţeanul i se adresează astfel poetului, întins pe pat :

E timpul să te scoli de jos ! (p. 115).

Şi mai amuzant este versul următor din poezia «Copii de ţărani» :

*Pe loc m-a-*nşfăcat *un şarpe* ! (p. 191).

Ce fel de şarpe o fi fost dacă putea înşfăca un om ? Boa-constrictor ?

În textul rusesc rolurile sînt inversate : omul înşfacă şarpele !

Această lipsă de logică este inadmisibilă. Departe de noi gîndul că traducătorul şi poetul romîn nu şi-ar fi putut da seama de numeroasele inconsecvenţe ale tălmăcirii sale. Sîntem convinşi că le-ar fi evitat, dacă ar fi examinat sensurile cu ochiul sever al criticului, sau dacă le-ar fi recitit, cel puţin, cu atenţie.

Cuvîntul corespunzător există, dar mintea noastră e leneşă, spunea Nekrasov, poetul care a preţuit atît de mult bogăţia şi expresivitatea limbii. Aceeaşi idee a exprimat-o, într-unul din articolele sale, poetul şi criticul literar, Alexandru Philippide :. . . *literatura rusă, în genere, are un caracter de sociabilitate, care o face să fie repede şi uşor accesibilă şi străinătăţii. . . Asta nu înseamnă că e uşor de tradus. Traducătorul, ca să izbutească, trebuie să caute şi să găsească corespunderi de ton în limba romînească. Şi le poate găsi, pentru că limba romînească este un admirabil instrument poetic ; pentru poezie, limba noastră are bogăţii nesfîrşite. Limba noastră poate exprima orice gîndire, orice nuanţă, oricît de subtilă, orice mlădiere lirică. Sub o pană iscusită, poezia rusă poate trece îndată în limba romînească, fără să-şi piardă nimic din strălucirea şi cîntecul ei. Poezia astfel tradusă este geamănă poeziei originale, în noua ei formă romînească*[1].

[1] „*Veac Nou*", 3 iunie 1955, p. 2.

BDD-A10336 © 1956 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:00:24 UTC)